

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA**

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos
ir darbo ministerijai

2023-02- Nr.(1.19.-2023-60)2-
Į 2023-02-07 Nr.(19.1E-33)STAP-65

DĖL TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ NR. 23-1527 – 23-1530 DERINIMO

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga susipažino su pakartotinai pateiktais derinti pateiktais derinimui Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 2, 10, 11 ir 11¹ straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 41 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo Nr. I-533 6 ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo ir projektais ir teikia pasiūlymus šių projektų tobulinimui:

I. Dėl Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 pakeitimo įstatymo projekto Nr.23-1530 (toliau – SPĮ, Įstatymo projektas):

1. Pakartotinai atkreiptinas dėmesys, kad SPĮ 30 straipsnio 2 dalyje siūlomas reglamentavimas, pagal kurį institucinės socialinės globos licencija 24 mėnesiams (SPĮ 31 straipsnio 2 dalis) gali būti išduodama įstaigai, numatančiai socialinės globą teikti tik iš užsienio valstybės(-ių), kurią(-ias), Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Socialinių paslaugų priežiūros departamentui pateiktais duomenimis, ištiko humanitarinė krizė, atvykusiems nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams ar likusiems be tėvų globos vaikams, nenumatant reikalavimo socialinę globą teikiančių darbuotojų struktūrai bei skaičiui, patalpų įrengimui ir paskirčiai, minimaliam gyvenamajam plotui neatitinka geriausių vaiko interesų užtikrinimo principo, turi diskriminacinio pobūdžio teisinio reguliavimo be tėvų globos likusių vaikų ir (ar) nelydimų nepilnamečių, atvykusių iš humanitarinės krizės ištiktos valstybės, atžvilgiu, požymių ir kelia abejones dėl atitikties Vaiko teisių konvencijos 2, 3 bei su jais sisteminiiais ryšiais susijusiems straipsniams.

Lietuva, ratifikavusi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, įsipareigojo gerbti ir garantuoti visas Konvencijoje numatytas teises kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai, be jokios diskriminacijos (Konvencijos 2 straipsnis), nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių.

Sutiktina, kad Lietuvai reformavus vaiko institucinės globos sistemą gali kilti sunkumų ir iššūkių¹, įkurdinant Lietuvoje vaikų grupes iš valstybių, kurias ištiko humanitarinė krizė, humanitarinę krizę patiriančios valstybės gali išreikšti norą, kad vaikų grupės nebūtų išskirtos ir apgyvendintos kartu, kad vaikų priežiūra būtų patikėta specialistams (darbuotojams) dirbusiems su

¹ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nagrinėti skundai dėl nelydimų nepilnamečių ukrainiečių, apgyvendintų institucijoje, teisių pažeidimų, bei buvo nustatyta, jog socialinės globos normų neatitinkantis darbuotojų santykis turėjo neigiamos įtakos vaiko poreikius atitinkančios aplinkos globos įstaigoje užtikrinimui (emocinei aplinkai, laisvalaikio ir užimtumo galimybėms, kt.).

vaikais jų kilmės šalyje (-se), tačiau tokios ar panašios aplinkybės negali būti pagrindas nustatyti skirtingą teisinį reguliavimą dėl gyvenimo, priežiūros ir kitų sąlygų (nustatyti žemesnius vaiko teisių užtikrinimo standartus) be tėvų globos Lietuvoje likusiems vaikams ir be tėvų globos humanitarinės krizės ištiktoje valstybėje likusiems vaikams, perkeltiems į Lietuvą, ar nelydimiems nepilnamečiams, atvykusiems iš tokių valstybių.

Remiantis išdėstytu, siūlytina papildyti SPI 30 straipsnio 2 dalies 1 punkto formuluotę², po žodžių „nepertraukiamą priežiūrą“ įrašyti „o patalpos, kuriose bus teikiama socialinė globa, atitinka socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu tvirtinamame socialinės globos normų apraše nustatytus, atsižvelgiant į socialinės globos gavėjų grupę ir socialinės globos teikimo vietą, reikalavimus patalpų paskirčiai, įrengimui, minimaliam gyvenamajam plotui, socialinės globos gavėjų grupei“ (alternatyva – papildyti SPI 30 straipsnio 2 dalies 2 punkto formuluote nuorodą į 30 straipsnio 1 dalies 1 punktą).

2. Siūlytina tikslinti SPI 31 straipsnio 2 dalies formuluotę, maksimaliai trumpinant numatytą 24 mėnesių terminą. Tokiu būdu bus nustatytas laikotarpis (pavyzdžiui, 3 arba 6 mėnesiai), per kuriuos galima būtų užtikrinti reikiamą darbuotojų, dirbančių su vaikais, skaičių bei kitus SPI 30 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytus reikalavimus.

3. Įstatymo projekto rengėjai aiškinamajame rašte nurodė, kad poreikį kurti (reglamentuoti) naują nuolatinio globotojo institutą lėmė „neišplėtotos alternatyvios vaiko globos (rūpybos) formos, nepakankamai užtikrinančios geriausius likusio be tėvų globos vaiko, socialinę riziką patiriančio vaiko interesus, kad šie vaikai augtų šeimai artimoje aplinkoje“, taip pat aplinkybė „jog nuolatinę globą (rūpybą) šeimoje mažiausiai gali patirti tokios grupės vaikų: brolių ir seserų grupė (3+); vaikai nuo 10 m. amžiaus; nepilnamečiai tėvas / motina drauge su vaiku; vaikai, turintys nesėkmingos globos patirties (globėjo nušalinimas ir atleidimas); vaikai, turintys nesėkmingos įvaikinimo patirties (tėvų valdžios apribojimas tėvams); vaikai, turintys sunkiai išgydomų ir nepagydomų raidos ir (ar) psichikos sutrikimų, įvairių negalių; vaikai, piktnaudžiaujantys psichotropinėmis medžiagomis arba turintys priklausomybių; vaikai, turintys funkcionavimo sunkumų (neadaptyvus elgesys, socialinis nusišalinimas, prisitaikymo mokykloje sunkumai ir mokyklos nelankymas, polinkis į savižudybę ir kt.).“

Neginčijant iniciatyvų plėtoti alternatyvias vaiko globos (rūpybos) formas, tobulinti vaiko globos (rūpybos), vaiko priežiūros sistemas poreikio, pakartotinai pateikiamos abejonės dėl siūlomo reglamentavimo atitikimo keliamiems tikslams ir laukiamiems pokyčiams.³ Pažymėtina, kad nurodytų grupių vaikams paslaugos kokybė, suaugusiojo laiko poreikis ir kt. reikalingi ir laikinosios globos atvejais (t.y. nurodytus požymius turinčių vaikų interesus ir teisę augti šeimos aplinkoje turi būti užtikrinta nepriklausomai nuo globos formos).

Ypatingas dėmesys atkreiptinas į tai, kad nuolatinis globotojas bus asmuo, teikiantis vaiko priežiūros paslaugas, ir gali bet kuriuo momentu nutraukti paslaugų sutartį su vaiko globėju – globos centru. Todėl išlieka labai didelė tikimybė, kad nebus išlaikytas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 18 punkte nustatytas vaiko globos vietos pastovumo principas⁴, o tai,

² Siūlomoje SPI projekto 30 straipsnio 2 dalies 1 punkto redakcijoje įrašyta „tinkamas gyvenamasis patalpas“, tačiau nenurodyti jokie papildomi tinkamumo kriterijai, kas reiškia, jog vertinant tinkamumą turės būti vadovaujamasi galiojančiomis teisės normomis, o ne subjektyviu vertinimu, kuris bus (galės būti) skirtingas ir priklausys nuo vertintojo požiūrio.

³ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2022-11-09 raštas Nr.(1,19,-2022-504)2-817.

⁴ parenkant vaiko globos (rūpybos) vietą, turi būti siekiama užtikrinti, kad tai būtų vienintelė vaiko globos (rūpybos) vieta, kuri būtų kaip įmanoma arčiau vaiko gyvenamosios vietos ir gali būti keičiama tik tuo atveju, jeigu tai atitinka geriausius vaiko interesus.

tikėtina turės neigiamą poveikį vaikui, jau turinčiam nesėkmingą globos ar įvaikinimo patirtį (globėjo/rūpintojo atleidimas ar nušalinimas nuo pareigų, tėvų valdžios ribojimas tėvams), nesudarys prielaidų kurti pasitikėjimo santykio su globėju (prižiūrinčiu asmeniu). Ne mažiau svarbu, kad vaiko globos vietos pasikeitimas nebus atspindėtas statistiniuose rodikliuose, nes globėjas išliks tas pats (globos centras), keisis vaiką prižiūrintys asmenys.

Įvertinant aplinkybę, kad Civilinio kodekso normos leidžia nustatyti nuolatinę vaiko globą, globėju (rūpintoju) paskiriant globos centrą, taip pat tai, kad aiškinamajame rašte nurodytų požymių turintiems vaikams sudėtinga parinkti ne tik nuolatinį, bet ir laikiną globėją (rūpintoją), siūlytina įvertinti tikslingumą pagal nustatomos globos rūšį išskirti globotojų rūšis (budintis globotojas, nuolatinis globotojas) ir steigti naują nuolatinio globotojo institutą. Nekvestionuojant iššūkių ir pokyčių vaiko globos situacijoje poreikio, siūlytina svarstyti galimybę ne kurti naują nuolatinio globotojo institutą (įvertinant aplinkybę, kad nėra prielaidų manyti, kad nuolatinio globotojo teikiamų priežiūros paslaugų pobūdis bus nuolatinis), o tobulinti SPI projektą nustatant, kad budintiems globotojams, teikiantiems priežiūros paslaugas vaikams, turintiems nustatytus požymius, keliami projekte nuolatiniam globotojams keliami reikalavimai (įskaitant, bet neapsiribojant prižiūrimų vaikų skaičiumi), už teikiamas nustatytas požymius turinčių vaikų priežiūros paslaugas apmokama nuolatiniam globotojams projekte numatyta tvarka, nepriklausomai nuo globos rūšies (laikinoji ar nuolatinė).

Vadovaujantis išdėstyta, siūlytina įvertinti SPI priedo 3, 5, 8, 17, 25, 27 bei kitų straipsnių bei jų normų, susijusių su nuolatinio globotojo instituto reglamentavimu, tobulinimo galimybes. Pritarus šiam siūlymui, keistinos ir Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 2, 10, 11 ir 11¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projekto nuostatos, susijusios su nuolatinio globotojo institutu.

Kitiems teisės aktų projektams pastabų ar pasiūlymų neturime.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė

Eivilė Žemaitytė, tel. 8 686 63230, el. paštas eivile.zemaityte@vtaki.lt